

De Terugkeer van graaf Ewout

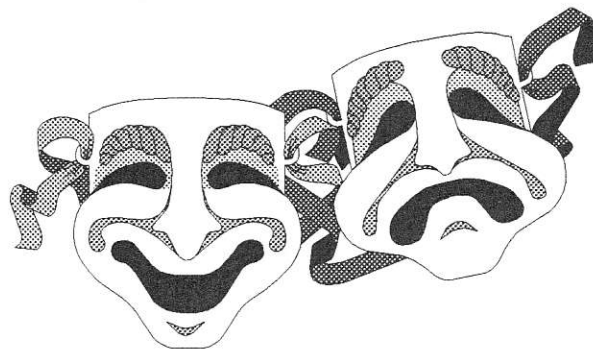
Leo Knoops en Wim Knoops

De terugkeer van graaf Ewout

Spannend middeleeuws drama in drie bedrijven

Schrijvers: Leo Knoops en Wim Knoops

Capelle a/d IJssel, Rotterdam en Rhoon, juni 1997

De terugkeer van graaf Ewout

Opgevoerd tijdens middeleeuws feest, op 11 juli 1997,
in de tuin van het Kasteel van Rhoon.

Rolverdeling:

Coenraad (boer) / Ewout (graaf)	-	Hanny Willems
Anne (boerin)	-	Karin Biemans
Broeder Petrus (monnik)	-	Willem van Veen
Wolfert (ridder)	-	Kees Nelisse
Mathilde (jonkvrouw)	-	Anja van de Pluijm
Bertha (dienstmaagd)	-	Dita Martens
Lakei	-	Dianne Kaho
Bisschop	-	Peter van Druten

Decor:

Joke van Nielen
Christie Schijven
Willen van Dieyen
Karin Biemans

Muziek:

John Hellewegen

Souffleur / regie-assistente:

Nelleke van de Steenhoven

Regie:

Rita Hellewegen

Eerste bedrijf

Toneel: Simpele boerenwoning. Zieke boer ligt in bed op een strozak, klagende boerenvrouw erbij. Voor de aankleding: enkele oude lappen dienen als gordijn. In een hoek staan een schoffel, spade, hark, enzovoort. Voor het bed staan een paar lege rieten manden, en verder een juten zak met bieten, penen of wortelen (iets dergelijks). Algemene sfeer: bijtende armoede.

Coenraad (boer):

Au, au, oh, m'n rug... Ik werk me ook kapot op die akker... En nu, nu ligt het werk stil... Au, au, aaah... Hoe moet ik nu de pacht betalen, Anna?

Anna (boerenvrouw):

Lig toch stil, Coenraad! Straks komt broeder Petrus van het klooster met een geneeskrachtige zalf, die zal je helpen... Oh, daar zul je hem hebben!

Broeder Petrus (monnik):

(treedt binnen en maakt een zegenend gebaar) Dominus Vobiscum, de Heer is met U. Kan ik, een dienaar van God, hier misschien uw lijden verlichten?

Anna:

Het is Coenraad, mijn man, broeder Petrus. Het ploegen van de akker heeft hem de rug bijkans gebroken. Vanmiddag wordt de pacht opgehaald, maar we kunnen die niet *(barst in snikken uit)* betalen...

Broeder Petrus:

Maar mijn beste Anna, ik heb vernomen dat graaf Ewout toch een edelmoedig man is; dat zal toch zo'n vaart niet lopen?

Coenraad:

Ach, broeder Petrus, ik kan wel merken dat u nog pas kort in het klooster woont. Zeker, de oude graaf Ewout was een goed mens, maar (*kreunt weer van de pijn*) ruim 20 jaar geleden is hij op kruistocht naar het Heilige Land vertrokken, en... (*kreunt nogmaals*) ach...

Broeder Petrus:

En... en wat, Coenraad?

Anna (*geeft in zijn plaats antwoord*):

En sindsdien leidt zijn neef Wolfert in zijn plaats het graafschap. Een slecht mens. Hij buit de boeren uit, en schrikt er niet voor terug om...

(*Buiten klinkt bulderend: "De pacht! Waar blijft m'n pacht!? Boerentuig!"*)

Broeder Petrus:

Heilige Maria en Jozef! Wie is dat?

(*De deur van de hoeve wordt opengetrapt en een ridder stapt binnen. Heeft een zo onguur mogelijk voorkomen: in het zwart gekleed, zweep, hond, hoge laarzen, tot de tanden bewapend*)

Coenraad en Anna (*gelijktijdig, elkaar vastklampend*):

Ridder Wolfert! Heilige Antonius, help ons!

Wolfert (*op rauwe toon, genietend van andermans ellende*):

Niks heilige Antonius! Stelletje boerenkinkels! Luiwammessen! Waar blijft de pacht? Jullie lopen al een dag achter!

Broeder Petrus:

Heb medelijden met deze mensen, heer Wolfert! Denk aan uw christenplicht. Ze zijn arm. Kunt u ze niet een jaartje vrijstellen van de pacht?

Wolfert:

WAT!!?? Vrijstellen!!?? Als ridder moet ik deze gebieden verdedigen tegen de plundertochten van de Noormannen! Dat kost veel geld! Snapt u, monnik!?

Broeder Petrus:

Noormannen? Maar heer Wolfert, de laatste overval was 300 jaar geleden!

Wolfert:

(lacht bulderend) Kan je zien hoe goed ik ze bescherm! En nu de pacht!

Coenraad:

We hebben niets heer, alleen nog deze zak met bieten... *(wijst en kreunt)*.

Wolfert:

Dan neem ik die mee, Coenraad, als een begin! En volgende week kom ik voor de rest!

Anna:

Nee, niet doen heer, dan hebben we niets meer te eten de komende winter!
(klampt zich wanhopig aan de zak vast) Alleen nog deze simpele bieten!

Wolfert:

Dat is dan jullie probleem! Wees blij dat ik jullie nog in deze riante plaggenhut laat wonen! *(duwt Anna ruw opzij en verdwijnt grijnslachend met de zak bieten naar buiten)*

Broeder Petrus:

Mijn God! Maar... dit is vreselijk! Waar blijft de naastenliefde?

Anna:

En waar blijft ons eten!?

Coenraad:

Zeg, over liefde gesproken... Die Wolfert wil gaan trouwen met jonkvrouwe Mathilde, de enige dochter van graaf Ewout. Dan erft-ie alles!

Anna:

Ja, hij verspreidt het gerucht dat de goede graaf Ewout in het Heilige Land, bij de stad Acco, om het leven is gekomen, zo'n 20 jaar geleden. Dan kan-ie z'n gang gaan, snapt u? Wie houdt die ellendige man dan nog tegen?

Broeder Petrus:

Tijdens de val van de stad Acco? Dat was, meen ik, in het Jaar des Heeren 1291, inderdaad al zo'n 20 jaar geleden... Gods wegen zijn onnaspeurlijk; ik zal bidden voor de redding van de goede graaf...

Einde eerste bedrijf

Tweede bedrijf

Toneel: Het kasteel van graaf Ewout. Het damesvertrek. Jonkvrouwe Mathilde zit samen met dienstmaagd Bertha in de vensterbank. Mathilde borduurt.

Mathilde:

Oh, Bertha! Zou vader ooit nog terugkeren? We wachten nu al ruim 20 jaar! Toen hij naar het Heilige Land vertrok was ik nog maar een baby!

Bertha (*beetje onnozel type*):

Ja, jonkvrouwe Mathilde. Waar blijft graaf Ewout? Zou-ie nog leven? Het schijnt erg ongezond te zijn in de omgeving van Acco.

(Er wordt op de deur geklopt; een lakei treedt binnen).

Lakei (*gedragen toon*):

Jonkvrouwe Mathilde: hier is héér Wolfert!

Wolfert (*lakei opzij duwend*):

En straks: grááf Wolfert! (*treedt binnen, de zak bieten nog in de handen*)
Luister: volgende week gaan we trouwen, Mathilde. Want je vader, m'n neef Ewout, die komt vast nooit meer terug. De bisschop brengt de kerk al in gereedheid voor de plechtigheid... Hij werkt mee, want het is m'n broer! Ha! Ha! Ha!

Mathilde:

Nooit heer Wolfert! Nooit!

Bertha:

Zal ik het "Blijf van m'n Lijf Huis" bellen?

Mathilde:

Doe niet zo dom Bertha. Dat hadden ze immers in de Middeleeuwen nog niet!

Bertha (*teleurgesteld*):

Oh... Ja, dan weet ik het ook niet meer... (*stem sterft weg*)

Wolfert (*patserig over de vrouwen heenpratend, richting publiek*):

En dan, en dan ben **IK** de graaf, en is dit kasteel van **MIJ!!** Zo doen wij edellieden dat! Makkelijk zat in de Middeleeuwen!

Lakei (*terzijde meeluisterend, pratend richting publiek*):

Nou, wat een lekkere "edel"man is me dat! Het ziet er slecht uit voor onze vrouwe Mathilde! Hoe moet dat aflopen!?

Einde tweede bedrijf

Derde bedrijf

Toneel: Altaar in de kerk. Bisschop staat op punt het huwelijk in te zegenen. Wolfert en Mathilde staan voor de bisschop. Deze is in vol ornaat (staf en mijter), gedraagt zich stroperig en handenwrijvend.

Bisschop:

Welkom, bruidspaar, welkom! Wat een schitterende dag voor een bruiloft! Hèhèhèhè!

Wolfert:

Schiet een beetje op, Gozewijn! Ik heb meer te doen!

Bisschop:

Eérs't het Ritueel! Tot in de details. Daarná mag je haar, wat mij betreft... Hm, ik bedoel: dan zijn jullie dus man en vrouw.

Mathilde:

Maar ik wil helemaal niet met hèm...

Bisschop:

Stilte in de kerk! (*gaat over op een galmende preekstoeltaal*) Het huwelijk is een zeer belangrijke stap in ons aller leven. Laat daarom ieder die tegen dit huwelijk bezwaar wil aanvoeren NU spreken of voorgoed zwijgen!

Stem:

Ik heb bezwaar!

(Een figuur met een geweldige pruik haar en een enorme baard treedt met getrokken zwaard binnen.)

Bisschop:

Wie waagt het om het Ritueel te onderbreken? Wie zijt gij, vermete!

Ewout:

Ik ben Ewout! Graaf van Rubroek met aanpalende slikken en zompen!

Wolfert en bisschop (tegelijk):

Oom Ewout! U bent terugggekomen!?

Bertha:

Joepie! De graaf is terug!

Ewout (grimmig):

Inderdaad! En op weg naar huis heb ik over jullie (*wijst met zijn zwaard beurtelings naar zijn beide neven*) weinig goeds gehoord. Jullie hebben je vreselijk misdragen, allebei. Hoort daarom wat jullie wacht!

Wolfert:

Ja maar oom, dat was allemaal niet zo bedoeld...

Bisschop:

Nee, het was 'n grapje. Wij...

Ewout:

Zwijg! Buiten staat een paard en wagen. Jullie bagage ligt er al in. Jullie stappen in en vertrekken naar het Heilige Land, enkele reis, om daar mijn plaats in te nemen. Meld je bij de Tempeliers in Acco.

Wolfert + Bisschop:

Wat!?!? Nu meteen!?!?

Ewout:

Nu meteen! Opgehoepeld, allebei!

(Wolfert en de bisschop blazen de aftocht.)

Ewout:

Zo, opgeruimd staat netjes. (*neemt pruik en baard af; het blijkt Coenraad te zijn*) Die zien we voorlopig niet terug.

Mathilde:

Coenraad! Je hebt me gered! Net op tijd!

Coenraad (*bescheiden*):

Och, het was niets!

Mathilde:

Maar... Waar is de graaf? Waar is mijn vader?

Coenraad:

Tja, laat ik het maar vertellen. Ik hoorde vanochtend dat 't toch nog even kan duren voor hij thuiskomt. Bij de verovering van het paleis van de sultan hebben ze een harem ontdekt en toen... Enfin, ik vertel 't straks wel verder, want er zitten kinderen bij.

Mathilde:

Maar wat moet ik nu verder doen?

Coenraad:

Voorlopig wordt JIJ gewoon de kasteelvrouwe! Dus je wordt gewoon gravin Mathilde I. Denk maar aan je collega Jacoba van Beieren! Wat zij kan, kun jij ook, of niet soms!? Een slimme meid is op haar toekomst voorbereid!

Mathilde (*nog een beetje aarzelend*):

Tja, als je het zo bekijkt... modern hoor. En wat ga jij doen?

Coenraad:

IK trek naar de stad. Ik heb genoeg van die saaie akker. Stadslucht maakt vrij, zeggen ze, dus vaarwel!

Kom mee, Anna.

Anna (*berustend*):

Vooruit dan maar, aan mij wordt toch nooit iets gevraagd. Nou ja, ik was die vergaderingen van de plattelandsvrouwen toch al jaren beu! Dus daar gaan we maar weer!

Coenraad (*hierop rijmend à la Gijsbrecht van Amstel*):
Vaarwel, mijn plaggenhut, armzalig krot! Verwacht een andere heer!

(Het boerenechtpaar verlaat het toneel, uitgewuifd door de rest.)

Doek

Regie- en muziekadviezen voor: ***"De terugkeer van graaf Ewout"***

Het doek is nog gesloten. Vóór het doek betreedt een spreker het toneel. Hij wacht tot de zaal stil is. Dan begint hij op gedragen toon:

"De donkere Middeleeuwen... zwart is het verleden, zwart is het heden, en ongewis de toekomst. Is er dan nergens licht te bekennen? In ieder geval niet in de sombere en armoedige boerenhoeve waar dit drama, 'De terugkeer van graaf Ewout', aanvangt. Dames en heren: het eerste bedrijf..."

Muziek:

Richard Wagner: Ouverture Der Fliegende Holländer.

(Van eerste CD nummer 1, daarvan het eerste deel, tot 01:29.

Luid!!)

Intussen (na ± 1 minuut muziek) gaat langzaam het doek op.

Eerste bedrijf wordt gespeeld.

Einde eerste bedrijf, nadat de monnik is uitgesproken (doek zakt):

Muziek:

Rorate Coeli: Kyrie XVII.

(Van tweede CD nummer 5, het hele nummer = 01:28. Hoorbaar, niet luid!!)

De spreker betreedt wederom het toneel:

"Dat is wat ik zojuist bedoelde. Hoe zal dat verder gaan? Ik zie slechts duisternis. Ach... De volgende episode speelt zich af op het kasteel van de graaf, waar wij twee edelvrouwen in gesprek aantreffen. Dames en heren: het tweede bedrijf..."

Muziek:

Antonio Vivaldi: Concert voor fluit en strijkorkest.

(Van derde CD nummer 16, en daarvan weer de eerste ± anderhalve minuut)

Het doek gaat langzaam op; muziek geleidelijk wegdraaien.

Tweede bedrijf wordt gespeeld.

Einde tweede bedrijf (doek zakt, dreigende stemming):

Muziek:

Antonio Vivaldi: Concert voor viool, deel 1.

(Van vierde CD nummer 1, het hele nummer = 03:46. Met extra bassen!!)

De spreker betreedt wederom het toneel:

"De donkere Middeleeuwen... ik heb niets teveel gezegd. Zal er zich een oplossing aandienen? Wellicht in de kerk? Want daar, moet u weten, in de kerk, vindt de ontknoping plaats. Dames en heren: het derde bedrijf..."

Doek gaat open. Muziek pas starten als het doek open gaat. Het aanstaande "bruidspaar" schrijdt van achterin naar het altaar, waar de bisschop op hen wacht. Hierover dienen zij precies 02:10 te doen, want:

Muziek:

M.A. Charpentier: Te Deum, daarvan: Pieni sunt coeli et terra.

(Van vijfde CD nummer 4, het hele nummer = 02:10. Maximale sterkte!!)

Derde bedrijf (zoveel mogelijk figuranten in kerk) wordt gespeeld.

Einde derde bedrijf:

Direct (!!) nadat het laatste woord is gesproken (er mag nog geen seconde ruimte tussen zijn!!!):

Muziek:

W.A. Mozart: Mis in C-klein, daarvan: Gloria.

(Van zesde CD nummer 2, het hele nummer = 02:30. Maximale sterkte!!)

Onder het spelen van de muziek kan het doek enige malen open en dicht gaan en zullen (naar we maar hopen) de acteurs hun applaus van het publiek in ontvangst nemen.

Einde.

Wim Knoops. Rotterdam, mei 1997

Werkblad voor groep 8

Beste jongens en meisjes van groep 8,

Jullie hebben de opvoering van het spannende toneelstuk: "*De terugkeer van graaf Ewout*" gezien. De tekst van het toneelstuk heb je gekregen. Lees die tekst nog eens aandachtig door. Daarna ga je de vragen beantwoorden.

Let op! Je moet ENORM goed je best doen, want degene die het MINSTE aantal vragen goed beantwoordt, wordt subiet in het schandblok opgesloten, en dat is geen pretje! Je bent dus gewaarschuwd. Daarom: veel succes!

En dan komen nu de vragen. Vraag aan de meester of de juffrouw of je die alleen moet maken, of dat je groepjes - bij voorbeeld met drie of vier personen - mag vormen, om ze gezamenlijk op te lossen. Vraag gerust thuis om hulp: gebruik schoolboeken, een encyclopedie, ga naar de bibliotheek, kortom doe er alles aan om uit het schandblok te blijven!

Hoogachtend,

De schrijvers (die het overigens verder goed met jullie menen).

Vragen

1. We spreken van de "Middeleeuwen", die "eeuwen" lagen dus ergens "midden" tussen in, met een periode ervoor, en een periode erna.
 - a. Hoe noemen we de periode voor de Middeleeuwen?
 - b. Wanneer ongeveer beginnen de Middeleeuwen? Noem een jaartal.
 - c. Hoe noemen we de periode na de Middeleeuwen?
 - d. Wanneer ongeveer eindigen de Middeleeuwen? Noem een jaartal.

2. In het toneelstuk wordt over plundertochten en overvallen van de Noormannen gesproken.
 - a. Uit welke landen waren de Noormannen afkomstig?
 - b. Van welk soort vervoer maakten de Noormannen veel gebruik?
 - c. Waarom ondernamen de Noormannen die plundertochten?
 - d. De Noormannen zochten goud en kostbaarheden. Waar, denk je, konden ze die het beste vinden? Bij de boeren, in de steden, in de kastelen of in de kloosters?

3. Veel edellieden en ridders trokken omstreeks het jaar 1100 naar het Heilige Land. Ze gingen op kruistocht. Die duurden tot \pm 1300.
 - a. Welk land wordt met het "Heilige Land" bedoeld?
 - b. Wat gingen de kruisvaarders daar doen?
 - c. Zoek in een encyclopedie het woord "Tempeliers" op en schrijf in je eigen woorden op wat de "Tempeliers" met de kruistochten te maken hadden.

4. In het toneelstuk komen zowel een "monnik" als een "bisschop" voor. Beiden behoorden tot de katholieke kerk. Leg uit wat de taak van een monnik was, en wat de taak was van een bisschop.

5. Als de monnik de hut van boer Coenraad binnenkomt, zegt hij als een groet: "*Dominus Vobiscum*" ("*De Heer is met U*"). Welke taal is dat?

6. Boer Coenraad moet pacht betalen. Wat is pacht? Wie ontving het?

7. In de Middeleeuwen zei men: "We kennen drie soorten mensen: zij die bidden, zij die vechten, en zij die werken". Hieronder staan de drie groepen mensen ("standen") die er in de Middeleeuwen waren:
 - de adel (graven en hertogen)
 - de boeren (zoals boer Coenraad)
 - de geestelijken (monniken en priesters)Schrijf achter iedere groep wie er volgens jou bidt, vecht of werkt.

8. Op het einde van het toneelstuk trekt boer Coenraad naar de stad. Hij zegt: "*Stadslucht maakt vrij*".
 - a. Wat bedoelt hij daar precies mee?
 - b. Coenraad wordt lid van een gilde. Wat is een gilde?

9. Boer Coenraad kan te Vlaardingen een baantje krijgen bij zijn neef Willem Beukelszoon, een handelaar in haring, die een jaar daarvoor is verhuisd van Biervliet naar Vlaardingen.
Willem Beukelszoon is de uitvinder van het zogenaamde "haringkaken".
Probeer uit te vinden wat "haringkaken" betekent.

10. Graaf Ewout is, dat hebben jullie gemerkt, een echte ridder. Maar dat werd je niet zo maar. Weet je hoe je ridder kon worden?

11. En dan nu, als laatste een wel héél moeilijke vraag: in welk jaar speelt het toneelstuk? Je kunt kiezen uit:
 - a. 754
 - b. 800
 - c. 1096
 - d. 1311
 - e. 1492
 - f. 1500

Tot slot:

Nou, veel succes ermee, want bedenk je nogmaals goed: wie het minste weet, gaat subiet in het schandblok! En dat is geen pretje!

Overigens: een schandpaal werd vroeger ook wel een "kaak" genoemd. Mensen die gestraft moesten worden, omdat ze iets slechts hadden gedaan (zoals dus strak één van jullie, die de minste vragen goed heeft), werden "aan de kaak gesteld". Zorg dat het jou niet overkomt!

Een prettige vakantie gewenst!

De schrijvers

Antwoorden (voor als de meester of de juf het even niet meer weet):

1.
 - a. Het Romeinse Rijk.
 - b. Omstreeks 300-500.
 - c. De Nieuwe Tijd / de Ontdekkingsreizen / de Reformatie / de Renaissance
 - d. Omstreeks 1500.
2.
 - a. Noorwegen, Zweden en Denemarken.
 - b. Schepen (heel goed is: "drakars").
 - c. Zie d.
 - d. In de kloosters (kerkschatten).
3.
 - a. Palestina / Israel.
 - b. Jarusalem op de Mohammedanen veroveren.
 - c. *g* Feestelijke ridderorde. Doel: beschermen van het "Heilige graf".
Kleding: wit met een rood kruis erop.

4.

5. Het is (kerk)latijn.

6.

7.

8.

9.

10.

11. Antwoord d is goed. Te vinden door:

- De stad Acco (ligt in het Heilige Land) viel in het jaar 1291, merkt broeder Petrus op. Dochter Mathilde wacht, zegt ze, al ruim twintig jaar: $1291 + 20 = 1311$.
- Of: Willem Beukelszoon, uit Biervliet, vond in 1310 (zie vraag 9) het haringkaken uit. Volgens het toneelstuk verhuisde hij "een jaar geleden" naar Vlaardingen. Dus $1310 + 1 = 1311$.
- Of: De invallen van de Noormannen eindigden rond 1000. Broeder Petrus merkt in het toneelstuk op: de laatste inval was zo'n 300 jaar geleden: $1000 + 300 =$ (ongeveer) 1300.

Men kan dus op drie manieren op (omstreeks) 1311 uitkomen.

Fout is:

- a. 754: Bonifatius door de Friezen te Dokkum vermoord
- b. 800: Karel de Grote te Rome tot keizer gekroond
- c. 1096: Afkondiging van de eerste kruistocht te Clermont
- e. 1492: Columbus ontdekt Amerika
- f. 1500: Karel V te Gent geboren; einde van de Middeleeuwen

Het beleg en de val van de stad Acco tijdens de kruistochten (1291). Graaf Ewout staat geheel rechts afgebeeld: de ridder met de blauwe mantel en helm. Hij heeft duidelijk de leiding tijdens het beleg!